

Goed onderwijs voor iedereen in de klas van (n)u

ELS SMEKENS

Leraren houden van hun job, vinden het geweldig om de ontwikkeling van kinderen te zien, genieten van de momenten waarop de kinderen in hun klas sprongen vooruit zetten. Tegelijk zien ze de diversiteit aan zorgnoden in hun klas alsmaar toenemen. Hoe geef je les op zo'n manier dat alle kinderen er beter van worden? Hoe zorg je er voor dat alle kinderen leren en groeien, zonder dat je acht verschillende lesvoorbereidingen moet maken?

Help, help, wat doe ik met al die verschillen in mijn klas?

“Zoals een jongleur in een circus, zo voelde ik me soms in de klas. Elke leerling stond voor een ander bordje. Een hele dag was ik in de weer om alle bordjes omhoog te houden. Ik liep me het vuur uit de stoffen. En toch voldeed dat naar mijn aanvoelen vaak niet. Steeds meer kinderen leken behoefte te hebben aan individuele aandacht. Als ik die niet gaf, viel hun ‘bordje’ op de grond. Soms

aan scherven.” Deze leraar in het vijfde leerjaar beschrijft mooi hoe veel leraren zich aan het einde van een werkdag voelen. De klassen in het ‘gewoon’ onderwijs, worden steeds meer ‘buitengewoon’. In onze klassen zitten leerlingen met heel diverse achtergronden, diverse talenten en diverse moeilijkheden. Er is natuurlijk een goed aanbod aan allerhande vormen voor leraren. Specialisten leren aan leraren hoe je moet omgaan met kinderen met

dyslexie, kinderen met ASS, hoogbegaafde kinderen, ... Vaak geven zij heel nuttige tips en nieuwe inzichten. Ik ben zelf één van die specialisten. Heel lang werkte ik met kinderen en jongeren met autisme. Daarna deed ik expertise op over dyslexie, hoogbegaafdheid, ADHD, ... Maar hoe breng je die tips, die waardevol zijn per beperking, in de praktijk? En hoe breng je ze in de praktijk in een klas met én kinderen met ADHD, én kinderen met ASS, én kinderen met dyscalculie, én kinderen van wie de ouders pas gescheiden zijn, én ... Hoe hou je als jongleur al die verschillende bordjes tegelijk in de lucht? Met die vragen in het achterhoofd werkte ik een schooljaar lang in drie verschillende scholen, met zeer heterogene klasgroepen. Een greep uit de antwoorden die ik vond, lees je in dit artikel.

Hoe leer je de kinderen in je klas doelgericht en zelfstandig oefenen?

Het is de bedoeling van leraren om de kinderen in de klas zo zelfstandig mogelijk te leren werken. Een klas waar kinderen betrokken, aandachtig en gemotiveerd aan de slag zijn, dat is het ultieme doel van elke leraar. Om dat te bereiken is het nodig dat die leraar zelf veel aandacht heeft voor het doel van elke les. En dat er expliciet tijd gemaakt wordt voor doelgericht oefenen.

Het belang van duidelijke doelen

Een les brengt veel meer leerwinst op, als kinderen heel duidelijk en helder weten wat er van hen verwacht wordt. Dat klinkt heel logisch. Als een leraar bij het begin van de les het doel kort en duidelijk op het bord schrijft, weten de leerlingen perfect waar ze naartoe moeten werken. Als je dat niet doet, hebben kinderen soms – verkeerdelijk – de indruk dat het allemaal draait rond het zo foutloos mogelijk invullen van een werkblaadje.

In het derde leerjaar staan breuken op het programma. Uiteraard hebben de kinderen al veel gewerkt

met materiaal. Met eierdozen, hompen klei, zelfs met echte pizza's zijn ze aan de slag gegaan. Vandaag zullen ze voor het eerst 'theoretische' oefeningen maken in hun boek. Bij het begin van de les schrijft de juf – altijd in dezelfde hoek van het bord – wat de verwachtingen zijn: breuken $\frac{3}{4}$ van 16 = De juf vertelt er bij dat alle kinderen op het einde van de les dit soort oefeningen zullen kunnen oplossen.

Deze visuele (schriftelijke) duidelijkheid is belangrijk voor alle kinderen in de klas. Op deze manier weet iedereen wat de bedoeling is. Als kinderen het doel niet zo duidelijk horen, denken ze dat het doel van de les is: p. 37 afwerken. Want zo zeggen we dat ook: "We gaan vandaag p. 37 maken." Voor de kinderen met ASS heeft dit het bijkomende voordeel dat ze niet alleen moeten afgaan op verbale communicatie. Ook de duidelijkheid en het heel concrete van het doel is voor hen belangrijk. De kinderen met ADHD kunnen hun aandacht beter richten.

Hoe meer het hoge doel aansluit bij wat de kinderen ook echt willen leren, hoe sterker natuurlijk het effect. Leraren zijn vaak heel sterk in

het verbinden van doelen met de leefwereld van de kinderen.

Er is kermis in de stad. Op de laatste dag van de kermis wordt korting gegeven. De kinderen vragen zich af bij welk kraam ze het meeste korting krijgen. Op het ene kraam staat: '8 smoutebollen aan $\frac{1}{2}$ prijs'. Op het andere staat: 'bij aankoop van 5 smoutebollen, 2 gratis'. Uiteraard grijpt de juf dit probleem aan om haar les over breuken onmiddellijk aan de realiteit te koppelen.

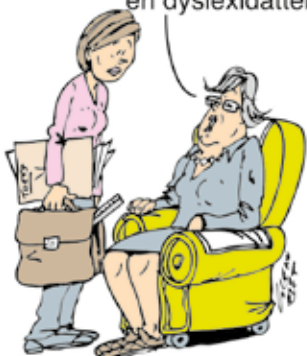
Het belang van samen oefenen

Als leraar kan je niet alle individuele aandacht geven die de kinderen nodig hebben. Maar waarom zou je dat ook allemaal zelf moeten doen? Er zitten zo veel specialisten in de klas. Kinderen kunnen en willen mekaar heel graag helpen. Na het aankondigen van het hoge doel is het dan ook heel belangrijk dat de leraar de boodschap geeft dat de hele klas, SAMEN, naar het bereiken van dat doel zal streven. Daarbij neemt de leraar heel duidelijk de verantwoordelijkheid op zich. Hij of zij gaat er voor zorgen dat alle kinderen het beoogde doel ook effectief halen.

Als de leraar dit niet zou doen, zouden kinderen met faalangst gemakkelijk afhaken. Door te benadrukken dat de klas samen voor een opdracht staat, wordt de verantwoordelijkheid van hun schouders genomen. Zeker bij jonge kinderen is dat belangrijk.

De leraar koppelt de oefentijd dus expliciet aan het hoge doel. De kinderen doen datgene wat nodig is om het hoge doel te bereiken. Kinderen die het hoge doel al bereikt hebben, omdat ze bijvoorbeeld een ontwikkelingsvoorsprong hebben, kunnen de oefentijd gebruiken om verbre-

Juist. In mijn tijd had ik in de klas geen ADHD'ers, ASS'ers, hyperditters en dyslexidatters..

Ik gaf les aan kinderen met hun heel eigen, specifieke en unieke persoonlijkheid.

SW

dings- of verdiepingsoefeningen te maken. Of ze kunnen kinderen die nog wat extra uitleg nodig hebben, coachen.

De kinderen van de derde klas gaan aan de slag. Drie kinderen die erg goed zijn in breuken, gaan naast kinderen zitten die graag nog wat extra aandacht hebben. Zij nemen de rol van coach op zich. Twee andere kinderen maken liever de uitbreidingsoefeningen die in hun boek voorzien zijn.

Het belang van stappenplannen

Het enige probleem met 'mekaar helpen' is dat leerlingen 'helpen' vaak als een synoniem zien voor 'voorzeggen'. Dat is natuurlijk niet de bedoeling van de leraar. Die wil dat leerlingen mekaar ondersteunen in het leerproces. Om dat op gang te brengen, worden eerst de doelen van de les duidelijk gemaakt. Daarna volgt een korte instructie. Tijdens die korte instructie, maakt de leraar een stappenplan op het bord.

Tijdens de les over breuken ziet het stappenplan er zo uit:

Breuken

Teken naast je oefening

: (gebruik je tafelkaart)

X (gebruik je tafelkaart)

Volgende oefening

De juf construeert het stappenplan, terwijl ze een oefening oplost, aan het bord. De kinderen maken dezelfde oefening daarna op hun schrijfbordje.

Doordat het stappenplan op het bord staat, weten de kinderen die coach zijn, op welke manier ze kunnen helpen. De juf doet dat ook voor, aan de hand van het stappenplan. In plaats van onmiddellijk de oplossing

te zeggen, kunnen de coachen nu als hulp het stappenplan doorlopen.

Kinderen die een goed inzicht hebben, hebben waarschijnlijk dit stappenplan niet nodig. Zij kunnen na de korte instructie onmiddellijk zelf aan de slag. Anderen gebruiken het wel om zelfstandig te werken of om anderen te helpen.

Het belang van hulpmiddelen

In het stappenplan zijn hulpmiddelen opgenomen. De kinderen die de hulpmiddelen nodig hebben, ervaren daardoor dat het verstandig is om die te gebruiken.

Hulpmiddelen gebruiken is een teken van intelligentie. Als ik op een plek moet zijn en ik weet de weg niet, dan is het niet verstandig om gewoon in mijn auto te stappen en op goed geluk te beginnen rijden. Nee, dan gebruik ik een app op mijn smartphone, een GPS of een kaart om me de juiste weg te tonen. Op die manier gebruiken we de hele tijd hulpmiddelen. Als kinderen in de klas leren om op een verstandige manier hulpmiddelen te gebruiken, hebben we ze een belangrijke vaardigheid aangeleerd.

Leraren vragen zich af of ze kinderen niet afhankelijk of zelfs lui maken door hen het gebruik van hulpmiddelen toe te staan. Ervaring leert dat dat niet zo is.

Hulpmiddelen gebruiken vraagt altijd meer energie dan iets zonder hulpmiddelen kunnen doen. Als kinderen de tafels goed geautomatiseerd hebben, zullen ze echt niet de moeite doen om die te gaan opzoeken op een tafelkaart. Met goed onderwijs kunnen we dus een aantal hulpmiddelen voor zo veel mogelijk kinderen overbodig maken. Het blijft uiteraard belangrijk om veel tijd en

Hoe meer het hoge doel aansluit bij wat de kinderen ook echt willen leren, hoe sterker het effect. Leraren zijn vaak heel sterk in het verbinden van doelen met de leefwereld van de kinderen.

energie te stoppen in het automatiseren van die basisleerstof. In de eerste jaren van de basisschool gaat er – zeer terecht – heel veel aandacht naar automatiseren van lezen, schrijven, rekenen. Deze basisvaardigheden zijn zo belangrijk dat elke minuut die we daaraan bij jonge kinderen besteden, een goede investering is. Goed onderwijs met hoge doelen, blijft dus zeer belangrijk. Maar die kinderen die om één of andere reden de doelen alleen met een hulpmiddel kunnen behalen, doen er verstandig aan om dat hulpmiddel ook te gebruiken. Sinds de invoering van het M-decreet hebben we als leraren een grote vrijheid en verantwoordelijkheid gekregen. Er is geen diagnose meer nodig om toegang te kunnen geven tot hulpmiddelen. Dat betekent dat elke leerling hulpmiddelen mag gebruiken. Veel van die hulpmiddelen zijn al goed bekend in de meeste klassen: tafelkaarten, stappenplannen, spellingcorrector, voorleessoftware, geheugensteuntjes, leeswijzers, ... Ondersteuners vanuit het buitengewoon onderwijs kunnen vaak helpen om meer gespecialiseerde hulpmiddelen te introduceren.

In het derde leerjaar zijn tafelkaarten beschikbaar voor alle kinderen. In het begin van het schooljaar gebruikten veel kinderen die kaarten. Door veel samen te oefenen op het automatiseren van de tafels, zijn de meeste kinderen er ondertussen

Kinderen leren vooral van de feedback van volwassenen. Goede feedback van leraren is cruciaal in het leerproces van de kinderen in onze klas.

heel goed in geworden. Een paar kinderen lijken het echter maar niet onder de knie te krijgen. Zij nemen zelfstandig hun tafelkaart. Met de hulp van die kaart kunnen ze toch de oefeningen met de breuken maken.

Het belang van gerichte feedback

Kinderen leren vooral van de feedback van volwassenen. Goede feedback van leraren is cruciaal in het leerproces van de kinderen in onze klas.

Met 'feedback geven' bedoel ik het samen met een kind reflecteren op wat gemaakt heeft dat ze een vooropgesteld doel al of niet behaald hebben. Een voorwaarde daarvoor is dus dat dat doel heel duidelijk is. Zonder duidelijk doel, kan zinvolle feedback eenvoudigweg niet gegeven worden. De kinderen oefenen daarna, met of zonder hulpmiddelen. Het moment van oefenen is voor de leraar hét moment bij uitstek om gerichte feedback te geven.

De kinderen zijn aan de slag met de breuken. De juf loopt door de klas. Hier en daar geeft ze een opmerking, of stelt ze een vraag.

- ▶ *Ik zie dat je snel doorwerkt. Wat maakt dat dat jou lukt?*
- ▶ *Je denkt erg lang na als je moet vermenigvuldigen. Wat zou je kunnen helpen als je het zelf even niet weet?*
- ▶ *Je kijkt vaak rond in de klas. Is er misschien een plek in de klas waar je minder afgeleid zou worden?*
- ▶ *Je kijkt vaak naar het stappenplan op het bord. Helpt dat jou? Hoe kan je dat stappenplan zelf bewaren om later opnieuw te kunnen gebruiken?*

De leraar moedigt de leerlingen aan om zelf na te denken over hun leerproces. Ze gaat samen met hen op zoek naar wat kan helpen om het hoge doel te bereiken. Ook jonge kinderen kunnen dit. Maar ze kunnen het niet alleen. Ze hebben een volwassene nodig die gelooft in hun mogelijkheden en hen helpt om te ontdekken op welke manier ze het best oefenen en leren.

Op het einde van de les over de breuken, nemen alle kinderen hun schrijfbordje. De juf schrijft een oefening op het bord. Iedereen schrijft de oplossing op het eigen schrijfbordje. Op deze manier krijgt de juf direct feedback van haar klas. Wie heeft het al door? Wie nog niet? Ze denkt na over welk soort instructie

of welk hulpmiddel ze nog extra kan inzetten. En ze kan evalueren hoeveel extra oefentijd de kinderen nodig hebben om het geleerde verder vast te zetten.

Goed onderwijs voor iedereen in de klas van nu

De principes die ik hier heb beschreven zijn zeker geen wereldschokkende, nieuwe bevindingen. Het is basisdidactiek. Basisdidactiek die we soms uit het oog verliezen, want er is zo veel te doen. Elke leraar die ik de voorbije jaren ontmoette, was gemotiveerd om het beste te halen uit alle leerlingen. Misschien is het goed als we ons in het basisonderwijs (opnieuw) richten op de basis. Dat is tenslotte de kern van onze opdracht. ■

“De klas van (n)u”, Els Smekens, 2017, uitgeverij Acco. Els Smekens is leraar en heeft een master in autisme. Ze heeft ervaring in het buitengewoon onderwijs en in GON-begeleiding in kleuter-, lager en secundair onderwijs. Dit schooljaar werkt ze als ondersteuner in het Ondersteuningsnetwerk Oost-Brabant. Meer informatie over vormen en studiedagen op www.elssmekens.be.

